

Н. М. Корчак,
кандидат юридичних наук,
доцент

КОНКУРЕНТНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

У статті досліджено галузеву приналежність та правову природу конкурентного права як комплексного утворення в системі господарського права України.

Ключові слова: система права, правова природа, конкурентне право, галузева приналежність.

Сучасний етап розвитку соціально орієнтованої ринкової економіки вимагає перегляду концепцій галузевого правового регулювання і відповідного законотворення. Зокрема, це пов'язано з тим, що формування та розвиток ринкових відносин в Україні, активна інтеграція країни в європейські економічні союзи обумовили створення та укріплення відповідних інституційних структур, які б створювали цілісну систему законодавчих засад виникнення, розвитку та захисту конкуренції.

У преамбулі до Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року зазначено, що «цей Закон визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних сил». Саме в такий спосіб законодавець сформулював правову презумпцію позитивного впливу змагання між суб'єктами господарювання на економіку в цілому, а конкуренція декларується як фундаментальний чинник економічного розвитку.

З огляду на вищевикладене актуальним залишається питання про особливості правового регулювання економічної конкуренції та, як наслідок, формування в системі права України нової специфічної спільності – конкурентного права України.

Поділяємо думку Г. Л. Знаменського стосовно того, що диференційованість відносин в економіці формує потребу у спеціалізації права, яка враховувала б нові тенденції в суспільстві [1, с. 36]. А фундатор науки господарського права в Україні В. К. Мамутов зазначив, що система правового регулювання господарської діяльності не вкладається ні в рамки цивільного, ні в рамки адміністративного права, а в сфері економіки необхідний системний, комплексний підхід [2, с. 10]. Говорячи про актуальність системних досліджень на сучасному етапі, Д. А. Керімов справедливо підкреслює, що це дасть змогу підготувати підстави і передумови для нового витка як у поглибленні спеціалізації і диференціації знань і діяльності, так і в їх вищому рівні інтеграції, в їх синтезі [3, с. 242].

Нажаль, в сучасній юридичній літературі відсутні серйозні системні дослідження, пов'язані із визначенням місця конкурентного права в системі права України. В свій час появу нової галузі права

«антимонопольне право» намагалися обґрунтувати І. І. Дахно, Ю. В. Журик, Л. Н. Семенова, Т. Г. Удалов. Зазвичай, науковці піддають правовому аналізу питання, пов'язані із поняттям та правовою природою «антимонопольного», «конкурентного», «конкурентного», «антимонопольно-конкурентного» законодавства, виокремлюють інститути конкурентного права (конкурентного законодавства), досліджують зміст конкурентних відносин.

З метою з'ясування місця конкурентного права в системі права України та не вдаючись до дискусії з приводу визначення змісту поняття «конкурентне право», спробуємо окреслити та піддати юридичній оцінці об'єкт його регулювання. І таким об'єктом є конкуренція та конкурентні правовідносини як результат її здійснення.

Досліджуючи природу правового регулювання конкурентних відносин в Російській Федерації, В. І. Єрмоєнко робить висновок про місце конкурентного права в системі російського права – підгалузь цивільного права та комплексна галузь законодавства, в якій в єдиних нормативних актах закріплені норми як цивільного, так і адміністративного права [4, с. 9].

Як галузь законодавства, розглядає конкурентне право К. Ю. Тот'єв [5, с. 74], С. А. Кузьміна [6, с. 13]. В свою чергу С. Е. Жилінський [7, с. 355 – 356], О. Шальман [8, с. 19 – 20] заперечують проти твердження про формування нової галузі права – конкурентного. Про передчасність виділення норм правового регулювання господарських відносин у конкурентній боротьбі у окрему галузь права пише у своїй дисертації і О. Л. Чернелєвська [9, с. 29].

І навпаки, на думку О. О. Бакалінської предметом правового регулювання конкурентного права є конкурентні відносини, що виникають у зв'язку із здійсненням підприємницької діяльності в умовах конкуренції, в процесі формування і розвитку конкурентного середовища (зокрема відносини, що регулюють процес обмеження монополісної діяльності і забезпечення добросовісної конкуренції. А тому, конкурентне право займає визначальне місце серед підгалузей та інститутів господарського права. [10, с. 66, 85].

Більш нейтральну позицію займає І. А. Шуміло. Не вказуючи місця конкурентного права в сис-

темі права України, авторка робить висновок про те, що конкурентні відносини – це комплексні господарські правовідносини, що мають складну структуру, але володіють внутрішньою єдністю, мають єдиний предмет регулювання – економічну конкуренцію [11, с. 39]. Як господарські відносини, розглядає економічну конкуренцію також і О. В. Безух [12, с. 85].

Керуючись сучасними поглядами на теорію держави і права можна стверджувати, що питання системи права – це питання його макроструктури. І як влучно висловився О. М. Олейник, проблема галузевої структури права ніколи не може бути вирішеною остаточно [13, с. 14].

Отже, вирішального значення для визначення місця конкурентного права в системі права України набуває вірне розуміння юридичної сутності поняття «конкуренція». Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» під економічною конкуренцією (конкуренцією) розуміється «змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначити умови обороту товарів на ринку». Формулюючи таке визначення конкуренції, вітчизняний законодавець основну увагу сконцентрував саме на: поведінці суб'єктів господарювання, для якої характерним є змагання як зміст конкуренції; умові змагання, сутність якої полягає у здобутті завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання; результаті змагальності, який має вираз у тому, що споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначити умови обороту товарів на ринку.

У літературі справедливо відзначається те, що конкуренція завжди виступає необхідною умовою підприємницької діяльності в суспільстві, заснованому на товарному виробництві та обміні [14, с. 32–33], є способом існування господарської ринкової системи та рушієм господарських горизонтальних і вертикальних відносин [12, с. 100, 102.] та сферою діяльності суб'єктів господарювання (юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців) у галузі суспільного виробництва, спрямованою на виготовлення та реалізації продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [15, с. 28–29].

Не вдаючись до детальної правової характеристики, конкуренцію та господарську діяльність можна розглядати як взаємообумовлюючі та взаємодоповнюючі явища.

По-перше, з одного боку, процес змагальності може стати передумовою отримання бажаного кінцевого результату господарського характеру для його учасників. З іншого – господарська діяльність є безумовною передумовою здійснення конку-

ренції. Тому, на наш погляд, вказані поняття співвідносяться як видове (конкуренція) та родове (господарська діяльність) поняття, кожному з яких притаманні свої характерні ознаки.

По-друге, процес реалізації конкурентних відносин характеризується органічним поєднанням організаційних та майнових елементів, публічних та приватних інтересів. Дані відносини складаються між учасниками ринкових операцій з питань господарської діяльності на товарних ринках, які можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції. З огляду на вищезазначене є всі підстави стверджувати про те, що конкурентне право є особливим комплексним утворенням в системі господарського права України, яке в майбутньому може виокремитись в самостійну галузь права. Це пояснюється тим, що конкурентне право поєднує в собі специфічні матеріальні та процесуальні норми, які використовує держава у сфері підтримки, розвитку конкуренції (в тому числі і засобами обмеження монополізму) та захисту економічної конкуренції на товарних ринках України.

Насамкінець варто зазначити, що в умовах виникнення різноманітних ринкових відносин та диференціації їх правового врегулювання замість ведення теоретичних дискусій про галузеву приналежність побудови системи права, вченим-юристам варто більше уваги приділити угрупованню правових норм, об'єднання яких є доцільним з практичної точки зору.

Література

1. *Знаменский Г. Л.* Хозяйственное законодательство Украины. – К.: «Наукова думка», 1994. – 63 с.
2. *Мамутов В. К.* Юридическую науку – на решение проблем содействия развитию экономики. – Донецк: ИЭПИ НАН Украины. – Юго-Восток. – 1999. – 44 с.
3. *Керимов Д. А.* Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). – М.: Аванта, 2001. – 560 с.
4. *Еременко В. И.* Правовое регулирование конкурентных отношений в России и за рубежом. Автореф. дис. д. ю. н.: 12.00.03 – гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право. – М., 2001. – 31 с.
5. *Тотьев К. Ю.* Конкурентное право (правовое регулирование): Учебник. – М., Издательство РДЛ, 2000. – 352 с.
6. *Кузьмина С. А.* Защита интересов субъектов хозяйствования от недобросовестной конкуренции. Дис. к. ю. н.: 12.00.04 – хозяйственное право; арбитражный процесс. – Донецк, 2000. – 181 с.
7. *Жилинский С. Э.* Правовая основа предпринимательской деятельности (предпринимательское право. Курс лекций. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА, 1998.
8. *Шальман О.* Антимонопольное законодательство в системе законодательства и системы права // Законодательство и экономика. – 2000. – № 2. – С. 18–22.
9. *Чернелевська О. Л.* Конкурентне законодавство України: формування, зміст та розвиток. Дис. к. ю. н.: 12.00.04- господарське право; господарсько-процесуальне право. – К., 2006. – 206 с.

10. *Бакалінська О. О.* Захист економічної конкуренції: організаційно-правові засади державного управління. Дис. к. ю. н.: 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право. – Київ, 2003. – 210 с.

11. *Шуміло І. А.* Відповідальність за порушення законодавства про захист конкуренції. Дис. к. ю. н.: спеціальність: 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. – Донецьк, 2001. – 207 с.

12. *Безух О. В.* Проблеми правового регулювання економічної конкуренції в Україні. – К.: Науково-дослідний

інститут приватного права і підприємництва, 2008. – 192 с.

13. Предпринимательское (хозяйственное) право: Учебник. В 2 т. Т. 1 / Отв. ред. О.М. Олейник. – М.: Юристъ, 2000. – 727 с.

14. *Плиев Э. Г.* Отдельные проблемы гражданско-правового регулирования предпринимательства в России: Учеб. Пособие. – М.: Юристъ, 1998. – 189 с.

15. *Беляевич О.* Механізм правового регулювання відносин, що виникають у сфері економічної конкуренції // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2003. – № 3 (6). – С. 28–30.

Н. Н. Корчак

Конкурентное право в системе права Украины.

В статье исследованы отраслевая принадлежность и правовая природа конкурентного права как комплексного образования в системе хозяйственного права Украины.

N. N. Korchak

Competition Law in the Law of Ukraine.

In article the branch accessory and the legal nature of the competitive right as complex formation in system of the economic right of Ukraine are investigated.